

Tid för rättvisa

En enkätstudie av åklagarkamrarnas handläggning av ärenden där barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott i nära relationer

RÄTTSEMS
PROCESS

Barnombudsmannen är en statlig myndighet med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter. Vi har regelbunden dialog med barn och unga för att få kunskap om deras villkor och vad de tycker i aktuella frågor. Vi bevakar och driver på genomförandet av barnkonventionen i kommuner, landsting/regioner och myndigheter. Barnombudsmannen informerar, bildar opinion och föreslår förändringar i lagar och förordningar i frågor om barns och ungas rättigheter.

Barnombudsmannen

Box 22106, 104 22 Stockholm

Besök Norr Mälärstrand 6

Telefon 08-692 29 50

Fax 08-654 62 77

E-post info@barnombudsmannen.se

Webbplats www.barnombudsmannen.se

Tid för rättvisa

En enkätstudie av åklagarkamrarnas handläggning av ärenden där barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott i nära relationer

ISBN 978-91-87448-79-9
ISSN 1652-0157

Barnombudsmannen
Box 22106, 104 22 Stockholm
Besök: Norr Mälärstrand 6
Telefon: 08-692 29 50
Fax: 08-654 62 77
E-post: info@barnombudsmannen.se
Webb: www.barnombudsmannen.se

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Förslag från Barnombudsmannen	6
Material och metod.....	7
Datainsamling.....	7
Åklagarmyndighetens egna dokument.....	7
Tidigare undersökningar	8
Resultat och analys.....	9
Särskild barnkompetens hos åklagare	9
Prioriteringar vid misstanke om brott mot barn	11
Förhör med barn	16
Den misstänkte	21
Särskild företrädare och målsägandebiträde.....	23
Information till barnet	24
Samverkan.....	27
Käll- och litteraturförteckning.....	34
Författningar	34
Rättsfall.....	34
Offentligt tryck.....	34
Litteratur	34
Övriga källor.....	35
Bilaga 1. Enkätfrågor.....	36
Bilaga 2. Följebrev	43
Bilaga 3. Påminnelse	45

Sammanfattning

Barnombudsmannen ställde i november 2011 en enkät till Sveriges 32 allmänna åklagarkammare. Syftet var att ta reda på hur barns rättigheter tillgodoses i åklagarväsendets hantering av ärenden där barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott.

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) betonar starkt barnets rätt till skydd mot våld och övergrepp. Bekämpandet av våld mot barn, särskilt sådant våld som förekommer i barnets nära relationer, är en angelägenhet för många aktörer i samhället. I rättsprocessen har Åklagarmyndigheten en central roll. När ett barn misstänks vara utsatt för våld eller sexuella övergrepp i nära relationer är det i princip alltid en åklagare som är förundersökningsledare och därmed leder och ansvarar för förundersökningen.¹

Resultatet av enkäten tyder på att brott mot barn inte ges högsta prioritet. En femtedel av åklagarkammarna når inte upp till ambitionen att alltid ha en åklagare närvarande vid barnförhör. Enligt åklagarna beror det framförallt på tidsbrist och prioriteringar. Respekten för lagstadgade och föreskrivna tidsgränser är ett annat mått på hur högt dessa brott kommer i prioritetsordningen. Två femtedelar av kammarna håller bara ibland den av Åklagarmyndigheten rekommenderade tidsgränsen mellan förundersökningens inledning och det första förhöret med barnet.

Hur väl den lagstadgade tidsgränsen hålls mellan att det finns en skäligen misstänkt och beslut fattas i åtalsfrågan varierar över landet. Drygt två tredjedelar av kammarna håller bara tidsfristen ibland. En grundläggande förutsättning för att barnet ska få upprättelse och en rättssäker utredning inom rättsväsendet är att dessa ärenden ges hög prioritet. Men många gånger är det inte möjligt för åklagaren att ensam påskynda utredningsåtgärder, som att hålla förhör, eftersom flera aktörer är inblandade. Barnombudsmannen anser därför att samhället måste markera tydligt genom lagstiftning och resursfördelning att brott mot barn alltid ska ha hög prioritet och bedrivas skyndsamt.

Drygt två femtedelar av kammarna hör inte alltid den skäligen misstänkte innan en förundersökning läggs ned. Trots att den misstänktes vittnesmål kan vara avgörande för att utredningen ska ge en så sann bild av händelseförloppet som möjligt

Endast fem kammare (16 procent) svarar att den misstänktes försvarare alltid närvarar genom medhörning vid åtminstone ett av barnförhören för att kunna ställa frågor. Barnombudsmannen ställer sig frågande till detta eftersom det innebär att barnets vittnesmål riskerar att få ett lägre bevisvärde.

Många av kammarna verkar omedvetna om att de enligt Åklagarmyndighetens handbok bör informera barnet när en förundersökning läggs ned eller åtal inte väcks. För att säkerställa barnets rätt till information bör tydligare riktlinjer och rutiner kommuniceras till kammarna om vem som ansvarar för att barnet får information. Det är vanligt att barn inte själva anmäler brottet och därmed inte omfattas av den lagstadgade informationsplikten. Vi hävdar därför att barn har en nackdel gentemot vuxna brottsoffer.

Få kammare anlitar barnpsykologisk/-psykiatrisk kompetens när små barn eller barn med funktionsnedsättningar ska förhöras. Två av 32 kammare (6 procent) uppger att de alltid

---

¹ Åklagarmyndighetens författningssamling 2005:9, §§ 6 -8.

anlitar expertis. Detta är anmärkningsvärt eftersom tillgång till den kompetens som dessa yrkesgrupper besitter borde kunna höja bevisvärdet på förhöret avsevärt. Flera kammare uppger att de saknar rutiner och former för samverkan. Det är inte tillfredsställande att hinder för att anlita all nödvändig expertis finns i utredningar om vålds- och sexualbrott mot barn.

Barnombudsmannen anser att en av de grundläggande förutsättningarna – kanske till och med den viktigaste – för att kunna öka rättssäkerheten för barn som brottsoffer är att de som handskas med förundersökningarna har utbildning och kunskap om barnets rättigheter. Vid nästan en tredjedel av kamrarna har inte alla åklagare som handlägger dessa ärenden särskild utbildning för det.

Barnombudsmannen anser att det är av vikt att alla miljöer så långt det är möjligt anpassas utifrån barnets förutsättningar. Totalt har bara en dryg tredjedel av kamrarna barnanpassade förhörsrum, väntrum och separata lokaler för förhör av barn.

Analysen av enkätresultaten har lett fram till ett antal förslag från Barnombudsmannen.

Förslag från Barnombudsmannen

Regeringen

Barnombudsmannen anser att regeringen bör initiera en utredning angående möjligheten att lagstifta om:

- Att en åklagare alltid ska närvara via medhörning vid barnförhör.
- En tidsgräns för hur lång tid som får förflyta efter det att förundersökningen har påbörjats eller övertagits av åklagare och det första förhöret med barnet.
- Att alltid höra den som är skäligen misstänkt i dessa ärenden innan en förundersökning läggs ner. Att den misstänktes försvarare ska ha möjlighet att närvara genom medhörning vid åtminstone ett av barnförhören och därmed få möjlighet att ställa de frågor som barnets berättelse ger upphov till. Regeringen bör utreda vilka hinder som finns för att få till stånd närvaro av försvaret via medhörning och hur dessa hinder kan överkommas, utan att processen fördröjs.
- En informationsskyldighet för åklagare vid beslut om att lägga ner en förundersökning eller att inte väcka åtal i ett ärende som rör misstänkta vålds- och sexualbrott mot barn i nära relationer.
- Att anlita barnpsykologisk kompetens när små barn eller barn med funktionsnedsättning ska höras.

Åklagarmyndigheten

Barnombudsmannen anser att regeringen bör ge Åklagarmyndigheten i uppdrag att utbilda fler åklagare i att leda förundersökningar om misstänkta brott mot barn.

Rikspolisstyrelsen

Barnombudsmannen anser att regeringen bör ge Rikspolisstyrelsen i uppdrag att barnanpassa de lokaler som används när barn förhörs.

Material och metod

Datainsamling

Barnombudsmannen har ställt frågor till Sveriges 32 allmänna åklagarkammare via en webbenkät. Enkäten har ställts centralt till respektive åklagarkammare med instruktioner om att en person vid varje kammare skulle utses för att besvara enkäten och svara för hur situationen ser ut i hela kammaren. Det är framförallt kammaråklagare specialiserade på våld- och sexualbrott i nära relationer, så kallade relationsvåldsspecialister, som har besvarat enkäten.

Frågorna har utvecklats i samråd med Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum i Göteborg och överåklagare Marianne Ny. Vi har testat och kvalitetssäkrat frågeformuläret med hjälp av åklagare som arbetar med våld i nära relationer (frågorna återges i Bilaga 1).

I formuleringen av svarsalternativ har för flera frågor en relativt grov svarsskala använts:

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig).

Anledningen är att vi bedömer att det är svårt för intervjupersonen att ge ett mer detaljerat och samtidigt korrekt svar. Även om det i många av frågorna skulle vara informativt med en mer exakt angivelse, så krävs det för att informationen ska vara tillförlitlig en annan typ av studie, till exempel aktgranskning eller tillgång till dokumenterad statistik. I resultatredovisningen bör man dock ha i åtanke att alla givna svar bygger på just uppskattningar och därför kan vara både över- och underskattningar av det sanna värdet.

Enkäten skickades ut till de 32 allmänna åklagarkammarna den 23 november 2011 (se följbrevet i Bilaga 2). En påminnelse skickades ut den 5 december till de åklagarkammare som ännu inte svarat (se påminnelsen i Bilaga 3). De fem åklagarkammare som inte lämnat svar efter sista svarsdatum påmindes per telefon och alla kammare lämnade då sina svar. Det sista svaret inkom den 20 december 2011.

Åklagarmyndighetens egna dokument

Åklagarmyndigheten har en särskild handbok för handläggningen av ärenden där barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott. Den uppdaterades senast år 2007. Handboken tjänar som vägledning och stöd för de åklagare som har till uppgift att handlägga förundersökningar och mål som rör övergrepp mot barn.²

Åklagarmyndigheten har under senare år vidtagit flera åtgärder för att stärka barnperspektivet i verksamheten. I myndighetens verksamhetsplan finns flera mål som särskilt berör handläggningen av barnärenden. Myndigheten lägger stor vikt vid att ärendena ska handläggas skyndsamt inom de lagstadgade tidsramarna.³

---

² Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

³ Åklagarmyndigheten. Verksamhetsplan 2012.

Tidigare undersökningar

Det har under de senaste åren genomförts andra granskningar av åklagarnas arbete med barn som misstänks vara utsatta för vålds- och sexualbrott i nära relation.

Barnombudsmannen genomförde under 2005 en enkätundersökning av åklagares erfarenheter och synpunkter om hanteringen av ärenden där små barn (0–6 år) misstänks vara utsatta för vålds- och sexualbrott. Mellan en och tre åklagare per kammare vid de då 35 allmänna åklagarkammarna besvarade enkäten.⁴

Åklagarmyndigheten genomförde under 2009 en tillsyn av sex åklagarkammars arbete med vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. Totalt granskades 575 ärenden, vilket motsvarade ett urval av de ärenden som behandlades under 2008. Dessutom gjordes ett tillsynsbesök vid varje åklagarkammare.⁵

Juridiska institutionen vid Stockholms universitet presenterade år 2010 en utvärdering av barnahusverksamheten som en del av ett regeringsuppdrag. Barnahusutredningen bygger på ett urval av runt 1000 akter från åtta orter med barnahus och fyra jämförelseorter. En enkät ställdes även till de då 22 etablerade barnahusen.⁶ Utvärderingen är en uppföljning av den utvärdering som genomfördes 2008 av sex barnahus.⁷

I resultatredovisningen nedan kommenteras resultat från ovanstående undersökningar i jämförelse med de resultat som nu framkommit i Barnombudsmannens enkät. Flera aspekter skiljer mellan hur de olika undersökningarna är genomförda och därför är resultaten inte helt jämförbara. De tidigare undersökningarna har studerat ett urval av åklagare eller åklagarkammare till skillnad från Barnombudsmannens nuvarande enkät där samtliga allmänna åklagarkammare har undersökts. Underlaget i undersökningarna skiljer sig också åt, där aktgranskningar inte kan jämföras med enkätsvar. Enkätsvaren kan både vara över- och underskattningar av den verkliga situationen. Samtidigt är urvalet av akterna i flera fall inte slumpmässigt och på vissa punkter saknas fullständig dokumentation.

---

⁴ Barnombudsmannen. Det svåraste som finns. Åklagares hantering av misstänkta brott mot de yngsta barnen. Barnombudsmannen rapporterar BR2006:02. 2006.

⁵ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

⁶ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010.

⁷ Åström, K., Rejmer, A. Det blir nog bättre för barnen. Slutrapport i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006-2007. Rättssociologiska institutionen, Lunds universitet, 2008.

Resultat och analys

Särskild barnkompetens hos åklagare

Det krävs specifik kunskap för att leda förundersökningar där barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott. FN:s barnrättskommitté anser att ärenden som rör misstänkta brott mot barn måste hanteras av kvalificerade professionella som har fått specifik utbildning och träning och har ett barnrätts- och barnanpassat förhållningssätt.⁸

Av Förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK) § 18 framgår att förhör med personer som är under 18 år bör hållas av någon med särskild kompetens för uppgiften. Enligt Åklagarmyndighetens egen handbok bör åklagare som handlägger ärenden där barn utsatts för vålds- eller sexualbrott både ha särskild utbildning och särskilt intresse för dessa ärenden. Detta eftersom ärenden där barn misstänks vara utsatta för våld eller sexuella övergrepp i nära relationer tillhör de mest komplicerade ärenden som åklagare handlägger. Det innebär att ärendena inte ska fördelas på alla åklagare utan lottas på de åklagare som har särskild barnkompetens. Åklagarmyndigheten ställer minimikravet att dessa åklagare ska ha genomgått kursen "Övergrepp mot barn" där bland annat föreläsningar om barns utveckling och metoder för barnförhör ingår.⁹

I Barnombudsmannens enkät ställdes en fråga om hur väl påståendet att alla åklagare som handlägger ärenden där barn blivit utsatta för vålds-/sexualbrott har särskild utbildning för detta stämmer. Resultaten visar att det bara är tre åklagarkammare (nästan 10 procent) som svarar att påståendet stämmer precis. Tio åklagarkammare (drygt 30 procent) svarar att påståendet inte stämmer (stämmer dåligt eller inte alls).

Tabell 1. Hur väl stämmer följande påstående in på din åklagarkammare när det gäller åklagare som handlägger ärenden där barn blivit utsatta för vålds-/sexualbrott i nära relationer?

Alla åklagare har särskild utbildning för detta (genomgått kursen "Övergrepp mot barn" eller motsvarande).

	Antal	Procent
Stämmer precis	3	9
Stämmer ganska bra	10	31
Stämmer ungefär	9	28
Stämmer ganska dåligt	8	25
Stämmer inte alls	2	6
Total	32	100

Enligt Åklagarmyndighetens tillsynsrapport har i stort sett alla kammare en relationsvåldsspecialist som leder arbetet med relationsvåld. De flesta åklagarkammare har också särskilt utsedda åklagare som handlägger dessa ärenden. Granskningen av ärenden där barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott visar att majoriteten av ärendena har handlagts av en särskild utsedd åklagare (runt fyra femtedelar av fallen). Det

⁸ FN:s barnrättskommitté. General Comment No. 13. The right of the child to freedom from all forms of violence. 2011.

⁹ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

finns däremot inga uppgifter i tillsynen huruvida åklagarna som handlagt ärendena har särskild barnkompetens.¹⁰

I Barnombudsmannens enkät ställdes även frågan om det finns tillräckligt många åklagare med barnkompetens inom kammaren. Här svarar endast tre kammare att det finns tillräckligt många åklagare med barnkompetens. Åtta kammare (25 procent) svarar att det stämmer dåligt eller inte alls.

Tabell 2. Hur väl stämmer följande påstående in på din åklagarkammare när det gäller åklagare som handlägger ärenden där barn blivit utsatta för vålds-/sexualbrott i nära relationer?

Det finns tillräckligt många åklagare med barnkompetens inom min kammare.

	Antal	Procent
Stämmer precis	3	9
Stämmer ganska bra	12	38
Stämmer ungefär	9	28
Stämmer ganska dåligt	5	16
Stämmer inte alls	3	9
Total	32	100

FN:s ekonomiska och sociala råd har tagit fram riktlinjer för rättsskipning i ärenden som rör barn som utsatts för brott och bevittnat brott. Riktlinjerna bygger på allmänt vedertagen kunskap samt internationella normer och principer och är en hjälp i tolkningen av barnkonventionen. I riktlinjerna sägs att alla professionella som kommer i kontakt med barnet i den juridiska processen ska ha särskild utbildning. Denna utbildning ska innehålla specifika metoder att utreda och handlägga dessa ärenden. Dessutom ska de professionella ha ett förhållningssätt och en attityd som tar i beaktande barnets utsatthet samtidigt som processen bedrivs effektivt.¹¹

Barnkonventionen ställer krav på kompetens hos professionella som möter barn i olika situationer. I barnrättskommitténs senaste granskning rekommenderas Sverige att erbjuda systematisk och fortlöpande utbildning i mänskliga rättigheter, inklusive barnets rättigheter, till alla personer som arbetar med och för barn. Dessutom rekommenderar kommittén att Sverige utbildar poliser, domare och åklagare i hur de på ett respektfullt sätt med iakttagande av tystnadsplikten ska ta emot, kontrollera och utreda anmälningar om brott mot barn som utnyttjats sexuellt.¹²

Barnombudsmannen anser att en av de grundläggande förutsättningarna, kanske den viktigaste, för att kunna öka rättssäkerheten för barn som brottsoffer är att de som handskas med förundersökningarna har utbildning och kunskap om barnets rättigheter. Vid nästan en tredjedel av kamrarna har inte alla åklagare som handlägger dessa ärenden speciell utbildning för det.

¹⁰ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

¹¹ FN:s ekonomiska och sociala råd. Resolution 2005/20, bilaga. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

¹² FN:s barnrättskommitté. Concluding Observations: Sweden. 2009.

Åklagaren har en viktig roll eftersom han eller hon leder förundersökningen och därmed ytterst beslutar om viktiga utredningsåtgärder, till exempel vilka förhör som ska hållas. För att barnperspektivet hela tiden ska finnas med i utredningen är det nödvändigt att åklagaren har kunskap om barnets rättigheter samt lämpliga metoder för att utreda denna typ av misstänkta brott. Dessutom ska de professionella ha ett förhållningssätt och en attityd som beaktar barnets utsatthet samtidigt som processen bedrivs effektivt. Barnombudsmannen kan konstatera att det på vissa åklagarkamrar finns en önskan om fler specialutbildade åklagare som kan utreda misstänkta brott mot barn.

Barnombudsmannen anser att Åklagarmyndigheten bör ges i uppdrag av regeringen att specialutbilda fler åklagare i att leda förundersökningar om misstänkta vålds- eller sexualbrott mot barn.

Prioriteringar vid misstanke om brott mot barn

Åklagarens närvaro vid förhör

Det är centralt att åklagaren har en aktiv roll i förundersökningen och medverkar (via medhörning) vid förhör av barnet. Enligt Åklagarmyndighetens handbok bör åklagare alltid närvara vid förhöret, åtminstone vid huvudförhöret. Genom att närvara vid förhöret kan åklagaren ge förhørsledaren stöd, ställa frågor till barnet via förhørsledaren och avhjälpa eventuella brister i förhöret. Dessutom får åklagaren direkt den information som framkommer i förhöret utan att behöva invänta en kopia av förhöret vilket underlättar att bedriva förundersökningen skyndsamt.¹³

I Barnombudsmannens enkät ställdes en fråga om hur vanligt det är att åklagare närvarar vid förhör. Fyra femtedelar svarar att åklagare i princip alltid närvarar vid förhör. Sju kammare, en femtedel, svarar dock att åklagare bara närvarar ibland.

Tabell 3. Hur vanligt är det att åklagare närvarar genom medhörning vid förhör av barn (åtminstone vid ett av förhören)?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	25	78
Ibland	7	22
Aldrig (eller nästan aldrig)	0	0
Total	32	100

Bland de förklaringar som ges till varför åklagare inte alltid närvarar vid förhöret anger nästan alla kammare tidsbrist eller att barnförhöret krockar med domstolsförhandlingar och att förhandlingen då prioriteras:

”Åklagarna har ej tillräcklig tid för att vara förundersökningsledare i barnärenden då kammarens övriga verksamhet, ex domstolsförhandlingar i allmänna mål etc, måste lösas.”

”Jag vill dock påpeka att vi alltid försöker att närvara [vid förhöret]. Om vi inte närvarar beror det på att det läggs mycket andra arbetsuppgifter på oss, att det inte finns tid/möjlighet att närvara. Min uppfattning är att ett barnförhör bör värderas lika högt/viktigt som en

¹³ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

förhandling i tingsrätt. Inte nödvändigtvis barnförhöret som ska bli utan närvaro av åklagare.”

”Närvaron [vid förhör] är en förutsättning för en smidig och snabb handläggning. Vi har dock så många andra arbetsuppgifter såsom processer och handläggning av övriga mål. En omöjlig ekvation som vi skall försöka råda bot på.”

Några kammare nämner även att det är svårt att närvara på grund av stora geografiska avstånd och att tekniska lösningar som videolänk saknas.

Åklagarmyndighetens tillsyn visar att åklagare bara i knappt en tiondel av de granskade ärendena närvarade vid det första förhöret av barnet.¹⁴ Tillsynen visar på en lägre närvaro än det som framkommer i svaren i Barnombudsmannens enkät, men frågorna är ställda olika. I vår enkät frågade vi om närvaro vid åtminstone något förhör, medan tillsynen tar sikte på det första förhöret. Barnahusetredningen visar också på en låg närvaro av åklagare och på stora skillnader mellan olika orter. Vid hälften av orterna i utredningen har åklagarna en låg närvaro (deltar vid 0–25 procent av förhören). Vid en fjärdedel av orterna har de en relativt hög närvaro (deltar vid 75–100 procent av förhören).¹⁵

Många kammare svarar att åklagare i princip alltid närvarar vid barnförhör. Det är oerhört viktigt att barnförhöret får ett så stort bevisvärde som möjligt. För detta krävs att åklagaren kan styra förhørsledaren så att de frågor som åklagaren anser är viktiga ur bevishänseende blir ställda. Därför är det beklagligt att inte alla kamrar når upp till ambitionen att alltid ha en åklagare närvarande vid barnförhör. Som beskrivits ovan anser åklagarna själva att det handlar om tidsbrist och prioriteringar. Brott mot barn ska enligt vår mening alltid ha hög prioritet och det är dags att samhället tar ett ansvar för barnets rättssäkerhet i utredningarna.

Barnombudsmannen anser att åklagare alltid ska närvara via medhörning vid barnförhör.

Handläggningen ska ske skyndsamt

När barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott är det viktigt att handläggningen sker särskilt skyndsamt. Enligt FN:s riktlinjer ska de professionella se till att rättegångar hålls så snart som möjligt om det är till barnets bästa. Utredningen av brottet bör påskyndas och det bör finnas rutiner och regler som ställer krav på skyndsamhet för utredningar som involverar barn som brottsoffer.¹⁶

När vi samtalat med barn och unga som utsatts för vålds- och sexualbrott beskriver de ofta den utdragna rättsprocessen som problematisk. Här är ett utdrag ur Barnombudsmannens årsrapport 2012:¹⁷

”Ett centralt tema i berättelserna är att rättsprocessen i sin helhet tar för lång tid, ofta flera år. Förundersökningar har lagts ned och tagits upp igen, domar har överklagats och väntan har varit lång mellan de olika instanserna.

¹⁴ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

¹⁵ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusetredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

¹⁶ FN:s ekonomiska och sociala råd. Resolution 2005/20, bilaga. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

¹⁷ Barnombudsmannen. Signaler. Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar, 2012.

Maja säger: 'Det är det absolut värsta, för man kommer aldrig ur det. Aldrig. Man kan inte släppa det, för att om jag släpper det då kan inte jag vara där nästa rättegång.'

'Det var ju som att bli offer igen, man kan inte släppa det. Och jag tänkte ju när jag anmälde att det här kommer vara klart om en månad' berättar Maja och fortsätter: 'Och så plötsligt gick det tre år. Hade jag vetat det då hade jag inte levt i dag kan jag säga.'

Så här berättar Lydia: 'Det tog oerhört lång tid. Den tog kanske ett och ett halvt år tror jag, och sen lades den ner helt, för då hade jag inte tillräckligt tydliga minnen'."

Enligt Åklagarmyndighetens handbok bör förhöret med barnet ske inom två veckor efter det att förundersökningen inletts. Barn tenderar att glömma fortare än vuxna och risken är större att deras berättelser kan påverkas genom samtal med andra. Åklagarmyndigheten anser att förhöret bör ske så snabbt som möjligt så att barnet efter förhöret kan påbörja en eventuell terapeutisk behandling.¹⁸

Tre femtedelar av åklagarkammarna svarar att de i princip alltid håller tidsfristen för barnförhör. Övriga anger att de håller tidsfristen ibland. Nästan alla kammare svarar att den främsta anledningen till att tidsfristen inte hålls är resursbrister hos polisen, framförallt tillgången till förhørsledare. Vissa kammare anger även resursbrist inom den egna kammaren och svårigheter med att samordna de personer som ska medverka vid förhöret.

Tabell 4. Hur ofta hålls barnförhör inom tidsfristen inom din åklagarkammare? (Förhör ska hållas senast 2 veckor efter att förundersökningen påbörjats.)

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	19	59
Ibland	13	41
Aldrig (eller nästan aldrig)	0	0
Total	32	100

Detta resultat stämmer överens med Åklagarmyndighetens egen tillsyn som kritiserat att tidpunkten för det första förhöret ofta drar ut på tiden och inte sker tillräckligt snabbt. Det tar generellt längre tid innan det första förhöret hålls med barn som misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott än vad det gör med vuxenförhör. I mellan 30 och 40 procent av fallen tog det 14 dagar eller mer från anmälan till det första förhöret med barnet.¹⁹

I Barnombudsmannens tidigare enkät från 2005 uppgav nästan en tredjedel av åklagarna att det vanligtvis tog 15 dagar eller mer från anmälan till förhör. Vanliga anledningar var att förberedelser som att samla in information om barnet samt samordna de olika aktörerna exempelvis polis, åklagare och särskild företrädare, tog tid.²⁰

Förutom att förhöret med barnet bör hållas så snart som möjligt bör även ett beslut fattas i åtalsfrågan så snart som möjligt. När det gäller brott mot barn finns en lagstadgad tidsfrist

¹⁸ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

¹⁹ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

²⁰ Barnombudsmannen. Det svåraste som finns. Åklagares hantering av misstänkta brott mot de yngsta barnen. Barnombudsmannen rapporterar BR2006:02. 2006.

på tre månader från att det finns en skäligen misstänkt för brottet till beslut ska fattas i åtalsfrågan (FUK 2a §). Bara i vissa undantagsfall får denna tid överskridas, till exempel då fler barnförhör behöver genomföras eller om det finns flera målsägande eller misstänkta. Organisatoriska svårigheter och bristande resurser är däremot inte godtagbara skäl²¹

Åklagarmyndighetens tillsyn visar att åklagare oftare beslutar om att väcka åtal i ärenden som haft en kort handläggningstid. Även om dessa ärenden generellt kan ha bättre bevisning och därmed en kort handläggningstid, är det inte hela förklaringen till att de oftare leder till åtal. En kort handläggningstid i sig verkar vara betydande för att åklagaren ska besluta om att väcka åtal.²²

Tio kammare, en tredjedel, svarar att de i princip alltid håller tidsfristen. Två tredjedelar av kamrarna, 22 stycken, svarar att de håller tidsfristen för åtalsbeslut ibland. Nästan alla kammare svarar att det framförallt är resursbrister hos både polis och åklagare som orsakar att tidsfristen inte hålls. En åklagarkammare uttrycker det så här:

”Polisens bristande resurser och att åklagarna är splittrade på många olika uppgifter.”

**Tabell 5. Hur ofta sker åtalsbeslut inom tidsfristen inom din åklagarkammare?
(Åtalsbeslut ska ske inom 3 månader från att det finns en skäligen misstänkt.)**

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	10	31
Ibland	22	69
Aldrig (eller nästan aldrig)	0	0
Total	32	100

Åklagarmyndighetens tillsyn visar att handläggningstiden från att det finns en skäligen misstänkt till åtalsbeslut håller sig inom tre månader för hälften av våldsbrotten och två tredjedelar av sexualbrotten.²³

Statistik från Åklagarmyndigheten över genomströmningstider från anmälan till åtalsbeslut visar att medianen är under tre månader för de flesta kammare medan medelvärdet är över tre månader. Det beror på att vissa ärenden tar väldigt lång tid och därmed drar upp medelvärdet. Däremot är dokumentationen bristfällig av hur tidsgränser hålls för förhör med barn som misstänks vara utsatta för brott. Mellan januari och augusti 2011 var det bara 38 procent av ärendena där tiden mellan förundersökningens inledning och det första förhöret dokumenterades. Av de ärenden som dokumenterades hölls 72 procent av förhören inom tidsgränsen.²⁴

Det är enligt Barnombudsmannens mening anmärkningsvärt att brott mot barn inte har högre prioritet. En grundläggande förutsättning för att barnet ska få upprättelse och en rättssäker utredning inom rättsväsendet är att dessa ärenden ges hög prioritet. Det är samhället i form av regering och riksdag som måste markera att brott mot barn alltid och i

²¹ Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 2005/06:JO1, s. 95 ff.

²² Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

²³ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

²⁴ Statistik från Åklagarmyndigheten beställd av Barnombudsmannen oktober 2011.

alla situationer ska prioriteras. Den prioriteringen måste enligt Barnombudsmannen förmodligen ske på bekostnad av andra arbetsuppgifter som åklagaren, men också polisen, har. Det är tydligt att åklagare i landet är medvetna om att det är av yttersta vikt att brott mot barn får ta tid och utrymme från det övriga ordinarie arbetet. Men den tiden verkar många gånger vara svår att få.

Att hålla lagstadgade och föreskrivna tidsgränser är ett mått på hur högt dessa mål kommer i prioriteringsordningen. I denna undersökning kan man konstatera att det varierar mellan kamrarna hur väl man exempelvis klarar att hålla den av Åklagarmyndigheten rekommenderade tidsgränsen mellan förundersökningens inledning och första förhöret med barnet.

Det varierar också över landet hur väl den lagstadgade tidsgränsen hålls mellan att man har en skäligen misstänkt och beslut fattas i åtalsfrågan. Många gånger är det inte möjligt för åklagaren att ensam påskynda utredningsåtgärder såsom att hålla förhör. Många professionella ska involveras, som polis med kompetens att hålla barnförhör, särskild företrädare för barn eller målsägandebiträde, försvarare och socialtjänst. Att prioritera dessa ärenden är alltså en större uppgift än vad Åklagarmyndigheten kan utföra på egen hand. Hela samhället måste utgå från att brott mot barn är något som ska utredas skyndsamt och därmed alltid ha högsta prioritet.

Givetvis finns det olika delar av rättsprocessen som behöver effektiviseras men Barnombudsmannen anser att en grundläggande förutsättning för att den ska gå så fort som möjligt är att förhör med barnet hålls snarast. När förhöret hålls har betydelse för hela den efterföljande processen. Dessutom är det viktigt i bevishänseende. För att få en så korrekt utsaga som möjligt från barnet krävs att förhör hålls snarast eftersom både barnets tidsuppfattning och minnesförmåga skiljer sig från vuxnas. Det är alltså viktigt att inte allt för lång tid förflyter mellan det misstänkta brottet och att barnet får möjlighet att berätta vad som hänt. Det är också viktigt att barnets uppgifter förblir opåverkade av andras samtal. Dessutom tas stödbevisningen upp med utgångspunkt i barnets utsaga. Dessa åtgärder riskerar därmed att försenas om barnet inte hörs relativt omgående.

En av de viktigaste rättigheterna för barn som är brottsoffer är möjligheten att komma till tals, vilket inom rättsväsendet sker genom förhöret. Barnombudsmannen anser att misstänkta vålds- och sexualbrott måste ha hög prioritet inom rättsväsendet och att det inte är acceptabelt att förundersökningar drar ut på tiden på grund av bristande resurser inom polis- och åklagarväsendet. Att barn upplever att samhället reagerar när ett brott har begåtts är av avgörande vikt för barnets förtroende för vuxenvärlden. Samhället måste därför markera tydligt genom lagstiftning och resursfördelning att brott mot barn alltid ska ha hög prioritet.

Barnombudsmannen anser att det borde införas en lagstadgad tidsgräns för hur lång tid det får ta mellan en anmälan och ett första förhör hålls med barnet. På det viset ger lagstiftaren en tydlig markering om att dessa brott ska ha hög prioritet och bedrivas så skyndsamt som det är möjligt.

Även om det ligger utanför syftet med denna rapport vill vi lyfta fram tidsaspekten genom hela rättsprocessen. Även processen efter ett beslut om att väcka åtal är viktig. Barnet måste ges möjlighet att få ett avslut och kunna gå vidare i sin utveckling och få eventuellt stöd och hjälp att bearbeta händelsen. En åklagare beskriver det så här:

”Domstolarna har dessutom inga tidsfrister. Tar ofta lång tid på sig att sätta ut målen vilket rimmar dåligt med den press vi har på oss.”

Förhör med barn

Enligt FN:s riktlinjer ska barnet bemötas på ett sätt som balanserar barnets rätt till skydd men samtidigt tar i beaktande barnets egna behov och åsikter. Alla delar av processen ska genomsyras av barnets rätt att uttrycka sina åsikter, rätten att behandlas med värdighet och att inte diskrimineras. Alla åtgärder ska utgå från barnets bästa samt barnets rätt till skydd och en sund utveckling. Som exempel nämns barnanpassade förhörssrum, anpassning av antalet förhör utifrån barnets bästa samt användande av videoinspelning. De ska genomföras i en anpassad miljö som tar hänsyn till barnets speciella behov utifrån ålder, mognad och utveckling. Barnets ålder ska inte utgöra ett hinder för barnets rätt att delta fullt ut i den juridiska processen.²⁵

Enligt FUK § 17 ska förhör med barn planeras och genomföras så att det inte uppkommer fara för att barnet tar skada. Särskild varsamhet ska iakttas om förhöret rör sexualbrott, vilket innebär att förhöret inte får göras mer ingående än omständigheterna kräver. Åklagarmyndighetens handbok tar också upp flera aspekter som ska beaktas då ett barn ska förhöras. Generellt ska förhöret med barnet präglas av hänsyn till barnets bästa.²⁶

Förberedelser

Förhör med barn kan i många situationer behöva förberedas på ett annat sätt än förhör med vuxna. Detta för att få till stånd ett förhör med barnet som har ett så korrekt innehåll som möjligt och med ett högt bevisvärde. Enligt Åklagarmyndighetens handbok ska förhör med barnet förberedas genom att inledande förhör hålls med anmälaren och närstående till barnet för att få fram information om till exempel barnets vanor, språkanvändning och familjesituation. Förberedelsen är ett led i att korrekt kunna bedöma barnets utsaga. Exempelvis är det av vikt att klarlägga vad som initierat barnets berättelse om övergreppen och i vilken situation som berättelsen har lämnats.²⁷

Enkätsvaren visar att 20 kammare, drygt 60 procent, i princip alltid samlar in information om barnet inför förhöret. Tolv kammare samlar in information ibland.

Tabell 6. Hur ofta samlas information om barnet (t.ex. utvecklingsnivå och vardagsrutiner) in inför förhöret?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	20	63
Ibland	12	38
Aldrig (eller nästan aldrig)	0	0
Total	32	100

Barnombudsmannen anser att förundersökningar angående misstänkta brott mot barn måste få ta tid och resurser i anspråk. På flera områden skiljer sig dessa mot förundersökningar som gäller brott mot vuxna. Det är viktigt att åklagare inte prioriterar

²⁵ FN:s ekonomiska och sociala råd. Resolution 2005/20, bilaga. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

²⁶ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

²⁷ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

bort förberedelserna på grund av tidsbrist eller andra skäl eftersom de ger förutsättningar för en korrekt bedömning av barnets utsaga.

Barnanpassade lokaler

Enligt FN:s riktlinjer ska alla åtgärder i utredningen vidtas i en anpassad miljö som tar hänsyn till barnets speciella behov utifrån ålder, mognad, språk och utveckling.²⁸

Miljön bör enligt Rikspolisstyrelsens handbok om brott i nära relationer vara barnanpassad såväl i väntrum som i videoförhörssrum. Förhörssrum bör vara avskilda från övrig verksamhet, gärna med en separat ingång så att barnet slipper ta sig igenom hela polishuset för att komma dit.²⁹

Tabell 7. När det gäller Polisens/barnhusets förhörssrum inom din kammars verksamhetsområde, hur väl stämmer följande påståenden in på de lokaler som barn förhörs i?

Det finns särskilt anpassade förhörssrum för barn.

	Antal	Procent
Stämmer för alla lokaler	25	78
Stämmer för de flesta lokaler	6	19
Stämmer för några lokaler	1	3
Stämmer inte för någon lokal	0	0
Total	32	100

Tabell 8. När det gäller Polisens/barnhusets förhörssrum inom din kammars verksamhetsområde, hur väl stämmer följande påståenden in på de lokaler som barn förhörs i?

Det finns väntrum för anhörig/stödperson.

	Antal	Procent
Stämmer för alla lokaler	25	78
Stämmer för de flesta lokaler	3	9
Stämmer för några lokaler	2	6
Stämmer inte för någon lokal	2	6
Total	32	100

²⁸ FN:s ekonomiska och sociala råd. Resolution 2005/20, bilaga. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

²⁹ Rikspolisstyrelsen. Brott i nära relationer. Handbok. 2009.

Tabell 9. När det gäller Polisens/barnhusets förhörssrum inom din kammars verksamhetsområde, hur väl stämmer följande påståenden in på de lokaler som barn förhörs i?

Ingång och förhörssrum är skilda från övrig polisverksamhet.

	Antal	Procent
Stämmer för alla lokaler	12	38
Stämmer för de flesta lokaler	10	31
Stämmer för några lokaler	4	13
Stämmer inte för någon lokal	6	19
Total	32	100

Nästan fyra av fem (25 kammare) svarar att alla rum som barnförhör hålls i är särskilt anpassade för barn. Lika många svarar att det finns väntrum för anhörig eller stödperson. Det är färre kammare (38 procent) som svarar att de lokaler som används för barn är skilda från övrig polisverksamhet genom separata ingångar och förhörssrum. Knappt en femtedel av kamrarna saknar separata lokaler. Totalt är det drygt en tredjedel av kamrarna som har barnanpassade förhörssrum, väntrum och separata förhörslokaler för alla lokaler där barn förhörs. Alla utom en av dessa kammare har barnhus (resultatet visas inte i tabell).

Barnombudsmannen anser att det är av vikt att alla miljöer så långt det är möjligt anpassas utifrån barnets förutsättningar oavsett om barnhus finns eller inte. En god förhörmiljö är viktig för att barnet ska vilja och orka berätta om vad han eller hon varit med om. Förhörmiljön ska inte vara skrämmande eller distraherande och barnet ska kunna känna trygghet. Detta kan också leda till ett större förtroende för den som håller i förhöret.

Förhör på annan plats

Ibland kan en annan plats än polisens förhörssrum vara mer lämplig att genomföra förhöret på. Vilken plats som passar barnet bäst och är mest trygg för ett barn kan variera. Till exempel kan långa avstånd till polisens förhörssrum göra att en annan plats är bättre för barnet. Ibland kan det även vara bra att genomföra ett förhör på brottsplatsen.³⁰ Enligt Åklagarmyndighetens handbok bör barnets bästa alltid komma främst om en annan plats än förhörsrummet övervägs.³¹

Tabell 10. Hur ofta övervägs det utifrån barnets bästa var ett förhör ska hållas?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	19	59
Ibland	10	31
Aldrig (eller nästan aldrig)	3	9
Total	32	100

Drygt hälften av kamrarna överväger alltid utifrån barnets bästa vilken plats som barnet ska förhöras på, en tredjedel gör det ibland och en tiondel aldrig. De flesta kammare menar

³⁰ Barnombudsmannen. Det svåraste som finns. Åklagares hantering av misstänkta brott mot de yngsta barnen. Barnombudsmannen rapporterar BR2006:02. 2006.

³¹ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

att de barnanpassade lokalerna som finns på polisstationen eller barnhuset är de mest lämpliga att hålla förhör i och att man därför har som huvudregel att hålla förhören där:

”Förhören hålls alltid på barnhus eftersom vi anser att det är bästa förhørsplatsen dels utifrån miljö och dels de närvarande i medhörningsrummet. Inte så ofta vi har en aktiv diskussion om huruvida barnhus är rätt ställe i det specifika ärendet. I enstaka ärenden hålls förhör i bostaden när vi tänker att det ska underlätta berättandet, till exempel om barnet är litet och behöver kunna gå runt i bostaden och visa saker under sitt berättande.”

För att kunna hålla förhör av god kvalitet på annan plats än polisens förhørsrum måste flyttbar teknisk utrustning finnas tillgänglig. Tillgången till teknisk utrustning skiljer sig stort mellan kammare, och även inom en kammare. En tredjedel av kamrarna svarar att det finns flyttbar teknisk utrustning inom kammarens alla geografiska verksamhetsområden. Övriga kammare fördelar sig jämnt mellan alternativen ”i de flesta områden”, ”i några områden” och ”inte i något område”.

Tabell 11. Finns det flyttbar teknisk utrustning för att hålla förhör på annan plats än i Polisens/barnhusets förhørsrum?

	Antal	Procent
Ja, i alla områden	11	34
Ja, i de flesta områden	7	22
Ja, i några områden	7	22
Nej, inte i något område	7	22
Total	32	100

Barnombudsmannen anser att det är av vikt att det finns flyttbar teknisk utrustning av god kvalitet på samtliga kamrar för att det ska vara möjligt att använda en alternativ förhørsplats där det är det bästa för barnet.

Barn som inte hörs

Barn har rätt att komma till tals i alla frågor och i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet (artikel 12 i barnkonventionen). Under en förundersökning är förhöret med barnet det tillfälle när han eller hon har möjlighet att komma till tals. Dessutom utgör förhöret med barnet ofta en av de mest centrala delarna av förundersökningen.³² I Barnombudsmannens enkät ställdes därför frågan hur ofta en förundersökning läggs ned utan att barnet hörts.

Drygt tre femtedelar av kamrarna svarar att förundersökningar i princip aldrig läggs ned utan att barnet hörts. Nästan 40 procent av kamrarna svarar att de ibland lägger ned förundersökningar utan att höra barnet. Den främsta anledningen som anges till att inte höra barnet är att barnet är för ungt. Det varierar dock mellan kammare vid vilken ålder åklagarna anser att barnet kan höras. Så här svarar två kammare:

”Barnet är för litet för att höras, saknar språkutveckling.”

”Barn under fyra år hörs inte.”

³² Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

Barns rätt att komma till tals varierar alltså både efter barnets ålder och mognad och beroende på vilken åklagarkammare som barnet tillhör. En annan anledning till att barn inte hörs är att åklagare bedömer att brott inte kan styrkas:

”I fall då dittills vidtagna åtgärder inte lett till sådan information att det inte finns anledning att anta att brott förövats och då ett förhör med barnet inte kan förväntas ändra detta förhållande.”

”Barnets uppgifter har kanske framkommit på annat sätt - exempelvis genom utsagor från lärare, förskolepersonal eller soc-tjänstemän, samtidigt som det redan framgår att den misstänkte förnekar och det saknas stödbevisning.”

Tabell 12. Hur ofta läggs förundersökningar ned utan att barnet hörts?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	0	0
Ibland	12	38
Aldrig (eller nästan aldrig)	20	63
Total	32	100

I Åklagarmyndighetens tillsyn riktas kritik mot att färre målsägande förhörs vid brott mot barn, jämfört med brott mot vuxna. I 35 procent av våldsärendena och 19 procent av sexualbrottsärendena har barnet inte hörts.³³ Liknande siffror framkommer i Barnahusetutredningen. Ungefär en fjärdedel av barnen blir aldrig hörda på barnhusen och en tredjedel av barnen på jämförelseorterna. Variationen mellan olika orter är stor, genomsnittet för andelen barn som aldrig blir hörda på barnhusen varierar mellan 16 och 67 procent.³⁴

Enligt FN:s riktlinjer ska personer som i sitt yrke kommer i kontakt med barn som är utsatta för brott utveckla och vidta åtgärder för att underlätta för barn att avlägga vittnesmål i syfte att förbättra kommunikation och förståelsen under förundersökning och rättegång.³⁵ Barnombudsmannen anser att rättsväsendet måste anpassa alla delar av verksamheten så att så många barn som möjligt ska kunna få komma till tals. Det handlar om utbildning och kunskap hos förhørsledaren, förberedelser inför förhöret, anpassning av förhörsmiljön, och trygghetsskapande åtgärder runt förhöret. Exempelvis förhørslokaler som är barnanpassade och flexibla möjligheter kring var barnet förhörs.

Barnombudsmannen anser att det inte ska finnas någon fast åldergräns från vilken ålder det kan anses vara möjligt att förhöra ett barn. Varje barn har sin egen utvecklingsnivå, till exempel när det gäller den språkliga utvecklingen. Det innebär att möjligheten att förhöra barnet måste bedömas i varje enskild situation. Samtidigt är det viktigt att det finns en samsyn kring detta över hela landet så att inte möjligheten att komma till tals varierar utifrån var i landet barnet bor.

³³ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

³⁴ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusetutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010.

³⁵ FN:s ekonomiska och sociala råd. Resolution 2005/20, bilaga. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

Av naturliga skäl kan det vara svårt att förhöra ett barn som ännu inte har något talat språk. Högsta Domstolen har också fastslagit att vid misstänkta brott mot barn som inte är äldre än några år och därmed kan ha svårt att uttrycka sig är det närmast en förutsättning att åklagaren kan åberopa stödbevisning till exempel i form av annan muntlig bevisning, rättsintyg eller DNA-analyser för att nå upp till de beviskrav som behövs för en fällande dom. Det räcker inte med antaganden på grund av barnets beteende eller gärningsmannens agerande i anslutning till det misstänkta brottet för att nå upp till sådana beviskrav. Det behövs konkreta bevis som kan styrka och klarlägga händelseförloppet.³⁶

Detta innebär att säkrande av stödbevisning blir en stor och viktig fråga när det gäller misstänkta brott mot de yngsta barnen. Att det är svårt att förhöra de yngsta barnen får inte innebära att samhället ger upp om möjligheten att få fällande domar när ett övergrepp mot ett litet barn har skett. Utgångspunkten ska inte vara att skydda barnen från deltagande utan istället att skydda barnet i sitt deltagande. Det ställer krav på metodutveckling för att barn, även yngre, ska kunna komma till tals.

Den misstänkte

Förhör med den skäligen misstänkte

Åklagarmyndighetens handbok är tydlig. Om misstankegraden når upp till nivån skäligen misstanke ska den misstänkte delges misstanke om brottet och höras. Då får det inte förekomma att en förundersökning läggs ned utan att den misstänkte är hörd. Även om åklagaren tror att det blir svårt att nå fram till ett tillräckligt underlag för åtal, ska den misstänkte höras och ställas mot de uppgifter som kommit fram under utredningen. Möjligheten att den misstänkte erkänner, medger vissa omständigheter eller lämnar uppgifter som ger uppslag i utredningen ska inte underskattas.³⁷ Det framkommer i Barnombudsmannens tidigare enkät från 2005 att ett erkännande från den misstänkte är viktigt för utredningen.³⁸

Tabell 13. Hur ofta läggs förundersökningar ned där en skäligen misstänkt finns, utan att denne har hörts?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	1	3
Ibland	13	41
Aldrig (eller nästan aldrig)	18	56
Total	32	100

Drygt hälften av kamrarna svarar att de i princip aldrig lägger ned en förundersökning utan att höra den skäligen misstänkte. De kammare som ibland lägger ned förundersökningar utan att den misstänkte hörs förklarar det med att det efter utredning inte längre finns någon skäligen misstanke kvar.³⁹ Trots att frågan uttryckligen gäller de ärenden som läggs ned när det finns en skäligen misstänkt tyder kamrarnas förklaringar på att vissa även har svarat för de ärenden där det inledningsvis har funnits en skäligen misstänkt men där misstanken senare har avskrivits. Här följer några exempel på svar från åklagare:

³⁶ NJA 1994 s. 268.

³⁷ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

³⁸ Barnombudsmannen. Det svåraste som finns. Åklagares hantering av misstänkta brott mot de yngsta barnen. Barnombudsmannen rapporterar BR2006:02. 2006.

³⁹ Även den kammare som svarat att de i princip aldrig hör den misstänkte har angivit att detta sker då det inte finns någon skäligen misstanke kvar.

”Om barnet inte har berättat om brottslig gärning under barnförhöret eftersom det då inte längre finns skäligen misstanke i vissa fall.”

”Att barnet inte berättar och att det inte finns övriga omständigheter som styrker skäligen misstanke.”

”Om prognosen innan ställningstagande till förhör med den misstänkte är att det inte kommer att gå att styrka brott så förekommer det att den misstänkte hörs. Detta trots att man i nationella studier kan konstatera av sexualbrott mot barn erkänns i högre utsträckning än andra sexualbrott. Personligen anser jag att det är väldigt viktigt att personen hörs då denna kan erkänna eller i vart fall lämna uppgifter som leder utredningen vidare.”

”Vanligen beror det på att det efter barnförhöret inte längre finns någon skäligen misstanke. Kvarstår den skäligen misstanken efter barnförhöret kan det bero på att den misstänktes inställning redan framgår av befintlig utredning (exempelvis om skolan eller soc redan kontaktat misstänkta föräldrar) och det även framgår att det saknas stödbevisning.”

Åklagarmyndighetens tillsyn visar att en ganska stor andel av de misstänkta inte hörs. Även då man bortser från de fall där åklagaren antar att ett brott inte har begåtts har man i ungefär 30 procent av ärendena inte hört den misstänkte.⁴⁰ Barnahusetutredningen visar på liknande siffror. I genomsnitt hörs inte 40 procent av de kända misstänkta, men variationen mellan orter är stor.⁴¹

Barnombudsmannen anser att det är mycket olyckligt om inte de personer som är skäligen misstänkta för vålds- och sexualbrott mot barn hörs innan en förundersökning läggs ned. Deras vittnesmål kan givetvis vara avgörande för att utredningen ska ge en så sann bild av händelseförloppet som möjligt.

Barnombudsmannen anser att den som är skäligen misstänkt i dessa ärenden alltid ska höras innan en förundersökning läggs ned.

Närvaro av den misstänktes försvarare vid förhör

Barn deltar sällan under huvudförhandlingen utan istället spelas barnets vittnesmål upp på video (jfr Rättegångsbalken (RB) kap. 35 § 14). För att förhöret inte ska få ett lägre bevisvärde är det viktigt att den misstänkte och/eller dennes försvarare får möjlighet att ta del av vad som framkommit vid förhöret samt få tillfälle att ställa frågor vid ett förnyat förhör.⁴² Enligt artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna har den som är anklagad för brott rätt att förhöra eller låta förhöra de vittnen som åberopas mot honom eller henne. Det framgår därför tydligt i Åklagarmyndighetens handbok att förhørsledaren måste anteckna att den misstänkte och dennes försvarare beretts tillfälle att ställa frågor eller att de har avstått därifrån.⁴³

⁴⁰ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

⁴¹ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusetutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁴² Diesen, C., Hellner Gumpert, C., Lindblad, F., Sutorius, H. Bevis 6 – Sexuella övergrepp mot barn. Norstedts, 2001. samt NJA 1991 s. 512, NJA 1992 s. 532 och NJA 1993 s. 616.

⁴³ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

Trots detta svarar enbart fem kammare (16 procent) att den misstänktes försvarare alltid närvarar genom medhörning vid något av förhören med barnet. Tre femtedelar svarar att försvarare närvarar ibland och en femtedel att en försvarare i princip aldrig närvarar.

Tabell 14. Hur vanligt är det att den misstänktes försvarare närvarar genom medhörning vid förhör av barn (åtminstone vid ett av förhören)?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	5	16
Ibland	20	63
Aldrig (eller nästan aldrig)	7	22
Total	32	100

Barnhusutredningen visar att den misstänktes försvarare genomgående har en låg närvaro vid medhörning. En förklaring är att barn ofta bara förhörs vid ett tillfälle och att försvararen vid det tillfället ännu inte har blivit utsedd.⁴⁴

Barnombudsmannen ställer sig frågande till varför det enbart är fem åklagarkammare som uppger att den misstänktes försvarare närvarar genom medhörning vid åtminstone *ett* av förhören med barnet. Detta innebär att barnets vittnesmål riskerar att få ett lägre bevisvärde. Förhör med barn blir naturligt mer svåra att genomföra och det finns en nackdel i att bevisvärdet av vittnesmålet riskerar att bli lågt då barnet sällan närvarar under huvudförhandlingen. Givetvis är tidpunkten för när en försvarare ska ges möjlighet att ställa kompletterande frågor via medhörning till barnet viktig. Det ska inte ske förrän utredningen har nått ett sådant skede att detta kan ske utan att den misstänkte kan skada bevissäkringen.

Barnombudsmannen anser att den misstänktes försvarare ska ges möjlighet att närvara genom medhörning vid åtminstone *ett* av barnförhören och därmed få möjlighet att ställa de frågor som barnets berättelse ger upphov till. Regeringen bör utreda vilka hinder som finns för att få till stånd närvaro av försvaret via medhörning och hur dessa hinder kan överkommas, utan att processen fördröjs.

Särskild företrädare och målsägandebiträde

När ett barn misstänks vara utsatt för våld eller sexuella övergrepp av närstående ska i de flesta fall ett målsägandebiträde (lagen (1988:609) om målsägandebiträde 1 §) eller en särskild företrädare för barn (lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn 1 §) förordnas. Målsägandebiträdet fungerar som ett juridiskt och personligt stöd till barnet men får inte ta över de uppgifter som vårdnadshavare har utan en fullmakt för detta.⁴⁵

Om det är barnets vårdnadshavare som är misstänkt för ett brott som kan ge fängelse ska en särskild företrädare förordnas (lagen om särskild företrädare för barn 2 §). Detsamma gäller om vårdnadshavaren har en sådan relation till den misstänkte att det finns risk för att vårdnadshavaren inte tar till vara barnets rätt. Den särskilde företrädaren har till exempel rätt att besluta om samtycke till förhör, läkarundersökning och

⁴⁴ Kaldal, A., Diesen, C., Beijer, J., Diesen, E. Barnhusutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁴⁵ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

skadeståndstalan.⁴⁶ Förordnande av målsägandebitråde eller särskild företrädare har också visat sig vara en viktig faktor för att höja andelen som blir lagförda för brottet.

I Barnombudsmannens enkät ställdes frågan hur ofta en särskild företrädare eller ett målsägandebitråde är utsett när det första förhöret hålls med barnet. Alla kammare svarar att en särskild företrädare eller ett målsägandebitråde i princip alltid är utsett när det första förhöret hålls med barnet.

Tabell 15. Hur ofta är särskild företrädare eller målsägandebitråde utsedda när det första förhöret hålls med barn som misstänks vara utsatta för våld-/sexualbrott i nära relationer?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	32	100
Ibland	0	0
Aldrig (eller nästan aldrig)	0	0
Total	32	100

Detta resultat skiljer sig från Åklagarmyndighetens tillsyn av sex åklagarkammare som kommer till slutsatsen att förordnade av målsägandebitråde och särskild företrädare borde ha skett i större utsträckning.⁴⁷ Även Barnahusetredningen visar att biträden för barnet inte alltid förordnas. I drygt hälften av fallen sker ett förordnande på barnahuseterna, och bara i knappt 40 procent på jämförelseorterna. Det finns även stora skillnader mellan olika orter.⁴⁸ I Barnombudsmannens tidigare enkät från 2005 svarade hälften av åklagarna att de alltid begär en särskild företrädare då en vårdnadshavare är misstänkt. Övriga svarade att de ofta begär det.⁴⁹

Skillnaderna mellan resultaten som nu framkommit i Barnombudsmannens enkät och Åklagarmyndighetens tillsyn kan vara en indikation på att särskild företrädare och målsägandebitråde utses i betydligt högre grad idag än för några år sedan. Men det finns också en risk att åklagarna i enkäten har överskattat hur ofta de särskilda företrädarna och målsägandebiträderna utses.

Barnombudsmannen ser positivt på att alla kammare svarar att ett målsägandebitråde eller särskild företrädare i princip alltid är utsett när det första förhöret hålls med barnet. Biträdet har en oerhört viktig funktion att fylla som barnets stöd både juridiskt och personligt. Detta särskilt eftersom barnets närmaste kan vara oförmögna att ta tillvara barnets rättigheter på grund av de starka känslor som naturligt uppstår vid misstanke om våld eller sexuella övergrepp i en nära relation.

Information till barnet

Enligt FN:s riktlinjer ska barn som utsatts för brott samt deras föräldrar få snabb och adekvat information i den utsträckning som är möjligt och lämpligt om utvecklingen som

⁴⁶ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

⁴⁷ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

⁴⁸ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusetredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁴⁹ Barnombudsmannen. Det svåraste som finns. Åklagares hantering av misstänkta brott mot de yngsta barnen. Barnombudsmannen rapporterar BR2006:02. 2006.

sker i processen. Dessutom ska information ges om åklagarens beslut och relevant utveckling under förundersökning och resten av processen.⁵⁰

Enligt FUK § 13 d ska målsäganden så snart åtal har beslutats underrättas om beslutet. Enligt FUK § 14 ska ett beslut om att lägga ner en förundersökning alternativt ett beslut om att inte väcka åtal underrättas målsäganden i de fall han eller hon själv anmälde brottet, har begärt skadestånd eller målsäganden har begärt att bli underrättad. Det är vanligt att barn inte själva anmäler brottet och därmed inte omfattas av den lagstadgade informationsplikten. Målsäganden ska dock tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om beslutet (FUK § 13 b).

Enligt Åklagarmyndighetens handbok är det viktigt att barnet får en för honom eller henne förståelig förklaring till varför en förundersökning inte leder till något åtal. I handboken sägs att vid beslut om att lägga ner förundersökningen eller att inte väcka åtal bör därför åklagaren eftersträva att - lämpligen tillsammans med målsägandebiträdet den särskilda företrädaren samt förhållaren – muntligen underrätta barnet, med undantag för de minsta barnen, om skälen för beslutet. Även vårdnadshavaren ska underrättas.⁵¹

Trots att Åklagarmyndigheten anser att åklagare bör informera barnet med en förståelig förklaring när åtal inte väcks är det få kammare som svarar att de alltid ger information direkt till barnet. Det är bara tre kammare (knappt 10 procent) som svarar att de alltid ger information direkt till barnet. Knappt hälften av kammarna svarar att det görs ibland, och drygt två femtedelar att det aldrig görs.

Tabell 16. Hur ofta ges information om att en förundersökning läggs ned eller åtal inte väcks direkt till barnet?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	3	9
Ibland	15	47
Aldrig (eller nästan aldrig)	14	44
Total	32	100

De kammare som svarar att de ger information ibland anger som främsta anledning att det beror på barnets ålder och mognad. Flera kammare anger att de bara ger information till äldre barn:

”Äldre barn underrättas. Vid yngre barn kan det vara lämpligare att annan person som barnet träffar underrättar. Det är inte lämpligt att underrätta per telefon och inte lämpligt ur barnets aspekt att kalla till nytt sammanträffande med barnet.”

”När det gäller lite större barn (från ca 12 år) kan information lämnas direkt beroende på situationen.”

De kammare som svarar att de aldrig ger information direkt till barnet svarar framförallt att de inte anser det som åklagarens uppgift att underrätta barnet eller att det är lämpligare att vårdnadshavare, målsägandebiträde eller den särskilde företrädaren gör det.

⁵⁰ FN:s ekonomiska och sociala råd. Resolution 2005/20, bilaga. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

⁵¹ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

”Den särskilda företrädaren får informationen och även soc. Soc är ju ofta med och är involverade i familjerna och har en löpande kontakt med barnen. Inte lämpligt att bara polisen ringer upp och meddelar och att få till sammanträffanden med barnen i detta avseende finns inte resurser till.”

”Det omyndiga barnet företräder inte sig själv juridiskt. Underrättelsen sker i stället oftast till målsägandebiträde, vårdnadshavare eller till särskild företrädare.”

”Informationen ges istället till vårdnadshavare alternativt till särskild företrädare som meddelar barnet. Anser det lämpligare.”

”Vi anser att det åligger den särskilda företrädaren att ge den informationen.”

”Dels är det inte alltid det lämpligaste och dels är det svårt att finna fungerande rutiner för detta.”

Resultaten stämmer överens med de resultat som framkom i Barnombudsmannens tidigare enkät från 2005 där få av åklagarna ansåg att det var deras uppgift att informera barnet.⁵²

Barnombudsmannen ser allvarligt på att barns rätt till information inte verkar vara förankrad och prioriterad hos åklagarkamrarna. Artikel 17 i barnkonventionen betonar barnets rätt till information. Här bör Åklagarmyndigheten arbeta fram metoder för att anpassa informationen så att så många barn som möjligt kan få ta del av den. Det behövs en diskussion om var gränsen går rent konkret för hur små barn ska vara för att inte underrättas personligen. Åklagaren bör också regelmässigt motivera varför de väljer att inte underrätta barnet personligen. Rimligtvis bör åtminstone barn som har tillräcklig mognad för att höras även kunna få åldersanpassad information. I Åklagarmyndighetens handbok uttrycks det att ”När det gäller de minsta barnen kan dock detta [ge barnet en förställd förklaring] av naturliga skäl vara svårt eller t.o.m. omöjligt”.⁵³ En sådan formulering ger utrymme för godtycke vilket visar sig i svaren på vår enkät.

Barnombudsmannen anser att det är anmärkningsvärt att många av kamrarna verkar omedvetna om att de enligt Åklagarmyndighetens handbok bör informera barnet. Flera kamrar informerar aldrig barnet direkt utan anser att det är målsägandebiträdet eller den särskilde företrädarens uppgift. För att säkerställa barnets rätt till information bör tydligare riktlinjer och rutiner kommuniceras till kamrarna om vem som ansvarar för att barnet får information. Det måste också framgå vad åklagaren ska informera barnet om. Barnet kan ha många frågor som inte alltid är möjliga att besvara på ett bra sätt och en oklarhet om vad som ska kommuniceras kan leda till att åklagaren väljer att inte ge någon information alls.

Eftersom barn sällan själva anmäler brottet omfattas de inte av den lagstadgade informationsplikten i förundersökningskungörelsen. Vi hävdar därför att barn har en nackdel gentemot vuxna brottsoffer. Barnombudsmannen anser att barnet alltid ska ha rätt att få information från åklagaren om beslut att lägga ner en förundersökning eller ett beslut att inte väcka åtal. Detta oavsett om barnet själv har anmält brottet eller inte.

---

⁵² Barnombudsmannen. Det svåraste som finns. Åklagares hantering av misstänkta brott mot de yngsta barnen. Barnombudsmannen rapporterar BR2006:02. 2006.

⁵³ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007, s. 29.

Samverkan

När ett barn misstänks vara utsatt för vålds- eller sexualbrott är det i princip alltid nödvändigt att flera myndigheter och expertis samarbetar. Polis och åklagare behöver ofta samarbeta med socialtjänst, rättsläkare, barnläkare och barn- och ungdomspsykiatri.⁵⁴

Enligt FN:s riktlinjer ska barnet under hela rättsprocessen ha rätt till effektiv assistans av professionella som har fått relevant utbildning. Detta innefattar en mängd olika professionella inom rättsväsendet, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. All sådan assistans ska utgå från barnets behov och möjliggöra för barnet att delta i alla delar av den juridiska processen.⁵⁵

Formaliserade samråd

Det är ofta nödvändigt att åklagare samarbetar med socialtjänsten när ett barn misstänks vara utsatt för vålds- eller sexualbrott. Socialnämnden ska i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med andra myndigheter som berörs (2001:453) (SoL) kap. 5 § 1 a. Det är socialnämnden som har ansvar för att sådan samverkan kommer till stånd. På många orter i landet finns organiserad samverkan i form av formaliserade samråd vars viktigaste funktion är att planera åtgärder. Detta är centralt för att skydda barnet från nya övergrepp samtidigt som insatser kan samordnas och de olika myndigheternas utredningar inte försvåras av varandra. Åklagarens roll vid dessa samråd är framförallt att ge råd och kartlägga möjligheten att inleda förundersökning.⁵⁶

I Barnombudsmannens enkät ställdes en fråga om hur ofta det förekommer samråd då barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott. Resultatet visar att det vid 21 åklagarkammare i princip alltid förekommer samråd. Vid tio kammare, en knapp tredjedel, förekommer det ibland. En kammare svarar att det i princip aldrig förekommer samråd.⁵⁷

Tabell 17. Hur ofta förekommer formaliserade samråd (med t.ex. polis och socialtjänst) då barn misstänks vara utsatta för vålds-/sexualbrott i nära relationer?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	21	66
Ibland	10	31
Aldrig (eller nästan aldrig)	1	3
Total	32	100

De främsta anledningarna som anges till att det inte förekommer samråd är att det ofta finns praktiska svårigheter med samarbetet. Flera kammare anger att det finns svårigheter i samarbetet med vissa kommuner/stadsdelar inom åklagarkammarens verksamhetsområde. Vissa kammare anger även att det saknas rutiner för samråd och att samråd är praktiskt svårt att organisera på grund av få ärenden. Några kammare uttrycker att de i många fall inte ser något behov av samråd och att det är "smidigare att få arbeta enskilt".

⁵⁴ Rikspolisstyrelsen. Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus. POA-428-6530/08. 2009

⁵⁵ FN:s ekonomiska och sociala råd. Resolution 2005/20, bilaga. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

⁵⁶ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

⁵⁷ I en kommentar framgår det att den kammaren aldrig samråder med socialtjänst utan enbart med polisen som i sin tur samråder med socialtjänsten.

Både Åklagarmyndighetens tillsyn och Barnahusutredningen visar att det ofta saknas dokumentation om ett samråd har skett. Barnahusutredningen visar på att förekomsten av samråd skiljer sig stort mellan olika orter. Orter med barnahus har generellt oftare samråd, men skillnaden mellan barnahus är också stor. Andelen barn som blivit föremål för samråd varierar mellan 19 och 83 procent för de granskade barnahusen.⁵⁸

Socialtjänstens närvaro vid förhör

Samverkan mellan åklagare och socialtjänst kan, förutom vid formaliserade samråd, även ske under förhöret av barnet. Socialnämnden ska underrättas om förhör ska hållas med barn som inte fyllt 20 år om det finns skäl till antagande att vad som förekommit bör föranleda ingripande från socialnämnden (FUK § 16). En representant från socialtjänsten bör få tillfälle att närvara via medhörning vid förhöret av barnet.⁵⁹

Socialtjänstens medverkan är viktig eftersom socialtjänsten har ansvar för skydd och stödinsatser till barnet. Socialtjänsten kan öppna en barnavårdsutredning och utifrån Socialtjänstlagen erbjuda barnet och barnets familj frivilliga insatser som familjehemsplacering. I vissa fall kan det också vara nödvändigt att barnet tvångsomhändertas och på så sätt skyddas från en förälder som utsätter barnet för övergrepp. En förutsättning är naturligtvis att socialtjänsten får kännedom om att ett barn är föremål för en brottsutredning.

I enkäten ställdes frågan hur vanligt det är att socialtjänsten närvarar vid förhör av barn. En majoritet av kamrarna, 72 procent, svarar att socialtjänsten i princip alltid närvarar vid förhör. Nio kammare (28 procent) svarar att socialtjänsten närvarar ibland.

Tabell 18. Hur vanligt är det att socialtjänsten närvarar genom medhörning vid förhör av barn (åtminstone vid ett av förhören)?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	23	72
Ibland	9	28
Aldrig (eller nästan aldrig)	0	0
Total	32	100

Barnahusutredningen visar på liknande siffror för socialtjänstens närvaro vid förhör.⁶⁰ Åklagarmyndighetens tillsyn visar att socialtjänsten bara deltar i 5–8 procent av de första förhören som hålls med barn som misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott.⁶¹ Tillsynen visar alltså på en betydligt lägre närvaro av socialtjänsten än enkäten och Barnahusutredningen. De två senare bygger dock på självskattade uppgifter och det finns en viss risk att åklagarna har överskattat socialtjänstens närvaro. Andelsuppgifterna i tillsynen avser dock bara det första förhöret medan vår enkät avser närvaron vid något av förhören vilket också kan vara en förklaring till den högre andelen i enkätsvaren.

⁵⁸ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁵⁹ Rikspolisstyrelsen. Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus. POA-428-6530/08. 2009

⁶⁰ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁶¹ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

Barnpsykiatrins närvaro vid förhör

Det är också centralt att företrädare för barnpsykiatri ges tillfälle att medverka vid förhöret genom medhörning för att till exempel kunna erbjuda barnet krisstöd och behandling.⁶² Enkätsvaren visar att det är ovanligt att barnpsykiatri närvarar via medhörning vid förhöret. De flesta kammare (22 stycken) svarar att barnpsykiatri aldrig närvarar. Nio kammare (28 procent) svarar att barnpsykiatri närvarar ibland och en kammare att barnpsykiatri alltid närvarar.

Tabell 19. Hur vanligt är det att barnpsykiatrin närvarar genom medhörning vid förhör av barn (åtminstone vid ett av förhören)?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	1	3
Ibland	9	28
Aldrig (eller nästan aldrig)	22	69
Total	32	100

Resultatet överensstämmer med Barnahusetredningen som visar på en generell låg närvaro av barn- och ungdomspsykiatri, även om några orter avviker med en hög närvaro.⁶³

Läkarundersökning

En läkarundersökning som syftar till att utfärda rättsintyg bör i princip alltid ske när ett barn misstänks vara utsatt för vålds- eller sexualbrott. Även om barnet inte har synliga fysiska skador så kan en läkarundersökning visa att berättelsen i alla fall inte motsägs av fynden.⁶⁴ Om brottet begåtts för en tid sedan så man inte kan förvänta sig färsk skador, kan man inte utesluta att läkaren hittar spår av skador eller att barnet berättar om övergreppet vid undersökningen.⁶⁵

För att få ett bra underlag till beslutet om ärendet ska prövas i domstol, måste förhöret med barnet ofta stödjas av annan bevisning, och här är rättsintyg en central del. Ett rättsintyg kan användas för att antingen styrka eller avslå det händelseförlopp som kommer fram vid förhöret. Enbart journalanteckningar har däremot ett begränsat bevisvärde.⁶⁶ I de fall det inte finns vittnen eller ett erkännande krävs det i princip alltid ett läkarutlåtande för att väcka åtal.⁶⁷ I Barnombudsmannens tidigare enkät från 2005 ger åklagare rättsintyg den största betydelsen för bevisning under förundersökningen.⁶⁸

De flesta kammare (75 procent) svarar att läkarundersökningar genomförs ibland. Den främsta anledningen som uppges till att en läkarundersökning inte genomförs är att det

⁶² Rikspolisstyrelsen. Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus. POA-428-6530/08. 2009.

⁶³ Kaldal, A., Diesen, C., Beijer, J., Diesen, E. Barnahusetredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁶⁴ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

⁶⁵ Kaldal, A., Diesen, C., Beijer, J., Diesen, E. Barnahusetredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁶⁶ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

⁶⁷ Kaldal, A., Diesen, C., Beijer, J., Diesen, E. Barnahusetredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁶⁸ Barnombudsmannen. Det svåraste som finns. Åklagares hantering av misstänkta brott mot de yngsta barnen. Barnombudsmannen rapporterar BR2006:02. 2006.

har gått lång tid från att det misstänkta brottet begicks och anmälan och att man därför inte förväntas finna några skador.

Tabell 20. Hur ofta genomförs en läkarundersökning då ett barn misstänks vara utsatt för vålds-/sexualbrott?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	7	22
Ibland	24	75
Aldrig (eller nästan aldrig)	1	3
Total	32	100

Även Åklagarmyndighetens tillsyn visar att läkarundersökningar görs i begränsad utsträckning, bara i en knapp femtedel av de granskade ärendena har en läkarundersökning gjorts.⁶⁹ Barnahusutredningen visar på ännu lägre siffror, i genomsnitt har enbart 13 procent av barnen genomgått en läkarundersökning. Variationen mellan orter med barnahus är också betydande, förekomsten av läkarundersökningar varierar mellan 7 och 26 procent.⁷⁰

Barnombudsmannen anser att det är av stor vikt att läkarundersökningar genomförs när det är till barnets bästa och det är sannolikt att man kan säkra stödbevisning. Det kan också vara avgörande för barnets möjlighet att bearbeta händelsen att han eller hon vet om övergreppet har lämnat några bestående men. Samtidigt är det av vikt att betona att barnets bästa måste vara utgångspunkten för om en läkarundersökning bör ske särskilt när lång tid har förflutit sedan det misstänkta övergreppet skedde.

Undersökningen i sig kan vara obehaglig för barnet och om sannolikheten att hitta skador är låg kanske inte undersökningen alltid är försvarbar ur ett barnperspektiv. Det är också viktigt att socialtjänsten och skolan förstår vikten av att vid misstänkt våld eller övergrepp mot barn låta läkarundersöka barnet (i samråd med barnet och dess vårdnadshavare) och låta läkaren dokumentera skador som kan utgöra bevisning vid en eventuell rättsprocess. I vilken utsträckning det idag sker är oklart vilket Barnombudsmannen anser bör uppmärksammas.

Barnpsykologisk/psykiatrisk kompetens

I FUK§ 19 sägs att om utsagan från ett barn har avgörande betydelse för utredningen bör, om det är av vikt med hänsyn till barnets ålder och utveckling och brottets beskaffenhet, någon som har särskild sakkunskap i barn- och förhörpsykologi biträda vid förhöret eller yttra sig angående värdet av barnets berättelse. Särskilt när barn med fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar eller barn under sex år ska förhöras kan det finnas behov av stöd från barnpsykologisk eller barnpsykiatrisk expertis som till exempel kan uttala sig om barnets utvecklingsnivå. Enligt Åklagarmyndighetens handbok bör barnpsykologisk eller barnpsykiatrisk expertis alltid övervägas i dessa fall.⁷¹

Tre femtedelar av kamrarna svarar att barnpsykologisk/-psykiatrisk kompetens anlitas ibland när barn med funktionsnedsättning eller barn under 6 år ska förhöras. Elva kammare

⁶⁹ Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

⁷⁰ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁷¹ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

(en tredjedel) svarar att expertis aldrig anlitas. Bara två kammare svarar att de alltid anlitar barnpsykologisk/-psykiatrisk kompetens i dessa fall.

Tabell 21. Hur ofta anlitas barnpsykologisk/-psykiatrisk kompetens för att planera och genomföra förhör med yngre barn (under 6 år) eller barn med funktionsnedsättning?

	Antal	Procent
Alltid (eller nästan alltid)	2	6
Ibland	19	59
Aldrig (eller nästan aldrig)	11	34
Total	32	100

Flera anledningar anges till varför man inte anlitar expertis. Flera kammare svarar att de inte ser behov av att anlita expertis. Vissa kammare svarar att de istället har regelbunden kontakt med expertis via samråd och andra kammare uppger att polisens förhørsledare har tillräcklig kompetens:

”Anses ej vara behövligt. Polisen som sköter barnförhören har den kompetens som behövs”.

Flera kammare uppger att de saknar rutiner och samarbetsformer för att anlita expertis:

”Det finns ingen naturlig kontakt, svårt att veta var man ska vända sig om det gäller en utomstående”.

Barnombudsmannen anser att en person med barnpsykologisk kompetens alltid ska anlitas när små barn eller barn med funktionsnedsättning ska höras. Att ha tillgång till den kompetensen som dessa yrkesgrupper besitter borde kunna höja bevisvärdet på förhör med yngre barn och barn med funktionsnedsättningar avsevärt.

Skälen som åklagarna anger till att sådan kompetens inte används i större utsträckning varierar. Det handlar om att man anser det obehövligt då kompetensen redan finns hos förhørsledaren eller att kontakten finns vid samråd. Andra kammare uppger att de saknar rutiner och samarbetsformer för samverkan. Det är givetvis inte tillfredsställande att det ska finnas den typen av hinder för att anlita all nödvändig expertis i utredningar om vålds- och sexualbrott mot barn.

Barnahus

För att underlätta samverkan mellan myndigheter när barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott finns det idag på många orter i landet barnahus. Det första barnahuset inrättades 2004 i Sverige och verksamheten har sedan dess utvärderats och spritts i landet. Hur barnahusen är uppbyggda och fungerar skiljer sig åt, men grundtanken är att barn som misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott ska slippa slussas runt på flera ställen. Dessutom ska de tas emot i barnanpassade lokaler. På barnahusen samverkar ofta socialtjänst, polis, åklagare, rättsmedicin och barnpsykiatri. Förutom att samråd ofta sker på barnahusen finns även barnanpassade förhørsrum och på flera ställen finns även möjlighet att genomföra läkarundersökningar.⁷²

⁷² Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010.

Av enkätsvaren framgår att det finns barnahus i 23 av landets 32 allmänna åklagarkammare.

Tabell 22. Finns det barnahus (eller motsvarande) inom din kammars verksamhetsområde?

	Antal	Procent
Ja	23	72
Nej	9	28
Total	32	100

En jämförelse har även gjorts mellan hur kammare med och utan barnahus har svarat på enkätens samtliga frågor. De mest markanta skillnaderna finns i graden av samverkan. Kammare med barnahus svarar i betydligt högre grad att de alltid har samråd. De svarar också i högre grad att åklagare, socialtjänst och barnpsykiatri närvarar vid förhör. Som redovisats ovan har kammare med barnahus oftare barnanpassade lokaler. Även när det gäller flera av enkätens andra frågor finns skillnader mellan kammare med och utan barnahus. Kammare med barnahus har på flera punkter en mer barnanpassad verksamhet men eftersom antalet kammare som jämförs är litet måste mindre skillnader tolkas med försiktighet.

Tabell 23. Jämförelse mellan kammare med och utan barnahus. Procent.

	Kammare med barnahus	Kammare utan barnahus
Har samråd		
Alltid	74	44
Ibland	26	44
Aldrig	0	11
Socialtjänst närvarar vid förhör		
Alltid	83	44
Ibland	17	56
Barnpsykiatri närvarar vid förhör		
Alltid	4	0
Ibland	35	11
Aldrig	61	89
Åklagare närvarar vid förhör		
Alltid	87	56
Ibland	13	44
Totalt		
Procent	100	100
Antal	23	9

Barnahusutredningen kommer till slutsatsen att barnahus generellt har bättre myndighetssamverkan och oftare samverkar med barnmedicinsk expertis. Men det märks

inga skillnader mellan barnahus och jämförelseorterna i brottsutredningens kvalitet och lagföringsfrekvens.⁷³

En god samverkan mellan olika aktörer i rättsprocessen är central för att samordna insatser för barnet och förbättra kvaliteten på utredningen.⁷⁴ Trots det skiljer sig graden av åklagarnas samverkan med polis, socialtjänst och barnpsykiatri åt mellan åklagarkamrarna. Eftersom bristande rutiner och samarbetsformer är en vanligt förekommande förklaring till att samverkan inte sker borde bättre former för samverkan kunna uppbyggas.

Barnombudsmannen anser att samverkan är en grundläggande faktor i dessa mål. Brott mot barn skiljer sig på många sätt från brott mot vuxna och tydligast visar det sig i de aktörer som ska involveras. Det är viktigt att barnet kan få relevant stöd och hjälp från de samhällsinstanser som har ett ansvar för barnet. Det är oerhört viktigt att samarbetet mellan socialtjänst och rättsväsende fungerar på ett bra sätt.

Det är viktigt att rättsväsendet har kännedom om vad andra professionella känner till om barnet eftersom avsaknad av viktig information kan leda till att inhämtande av bevismaterial försvåras och tar längre tid än nödvändigt. Att inte ha strukturer för samverkan och ett synsätt där man anser att det är enklare att arbeta på egen hand är inte acceptabelt.

Syftet med att inrätta barnahus är bland annat att skapa strukturer och rutiner för samverkan mellan flera aktörer, barnanpassa lokaler och tydligare arbeta med ett barnperspektiv. Utifrån de resultat som framkommit här verkar inrättandet av barnahus vara en god väg för att barnanpassa lokaler och öka samverkan med olika aktörer. Kammare som saknar barnahus har en stor utmaning att anpassa sin verksamhet. Barnet måste bemötas utifrån sina förutsättningar oavsett var i landet han eller hon bor. Därför kan vi inte acceptera de stora skillnader som finns mellan kamrar med respektive utan barnahus.

---

⁷³ Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusutredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010, s.100.

⁷⁴ Rikspolisstyrelsen. Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus. POA-428-6530/08. 2009

Käll- och litteraturförteckning

Författningar

Europeiska konventionen den 4 nov. 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK).

Lagen (1988:609) om målsägandebiträde.

Lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.

Rättegångsbalken (RB)

Socialtjänstlagen (2001:453) (SoL).

Åklagarmyndighetens författningssamling 2005:9 (som senast ändrades genom ÅFS 2011:4).

Rättsfall

NJA 1991 s. 512

NJA 1992 s. 532

NJA 1993 s. 616

NJA 1994 s. 268

Offentligt tryck

Barnpolitiken – en politik för barnets rättigheter (Regeringens skrivelse 2007/08:111).

Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige (prop. 2009/10:232).

Litteratur

Barnombudsmannen. Det svåraste som finns. Åklagares hantering av misstänkta brott mot de yngsta barnen. Barnombudsmannen rapporterar BR2006:02. 2006.

Barnombudsmannen. Signaler. Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar, 2012.

Diesen, C., Hellner Gumpert, C., Lindblad, F., Sutorius, H. Bevis 6 – Sexuella övergrepp mot barn. Norstedts, 2001.

Kaldal, A., Diesen, C., Beije, J., Diesen, E. Barnahusetredningen. Juridiska institutionen vid Stockholms universitet, 2010.

Rikspolisstyrelsen. Brotts i nära relationer. Handbok. 2009

Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn. Handbok. 2007.

Åklagarmyndigheten. Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn. 2010.

Åström, K., Rejmer, A. Det blir nog bättre för barnen. Slutrapport i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006–2007. Rättssociologiska institutionen, Lunds universitet, 2008.

Övriga källor

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen)

FN:s barnrättskommitté. Concluding observations: Sweden, 2009.

FN:s barnrättskommitté. General Comment No. 13. The right of the child to freedom from all forms of violence. 2011.

FN:s ekonomiska och sociala råd. Resolution 2005/20, bilaga. Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime.

Justitieombudsmännens ämbetsberättelse 2005/06:JO1.

Rikspolisstyrelsen. Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets barnahus. POA-428-6530/08. 2009

Statistik från Åklagarmyndigheten beställd av Barnombudsmannen oktober 2011.

Åklagarmyndigheten. Verksamhetsplan 2012.

Bilaga 1. Enkätfrågor

Sammanställning av de frågor Barnombudsmannen ställde i webbenkäten. En del av frågorna redovisas inte i rapporten utan kommer att användas och presenteras i andra sammanhang.

Vid vilken åklagarkammare arbetar du?

Borås
Eskilstuna
Falun
Gävle
Göteborg
Halmstad
Helsingborg
Jönköping
Kalmar
Karlskrona
Karlstad
Kristianstad
Linköping
Luleå
Malmö åklagarkammare
Malmö - Södra Skåne
Norrköping
Nyköping
Skövde
Stockholm - City
Stockholm - Norrort
Stockholm - Söderort
Stockholm - Södertörn
Stockholm - Västerort
Sundsvall
Uddevalla
Umeå
Uppsala
Visby lokal åklagare
Västerås
Växjö
Örebro
Östersund

Vilken befattning/tjänst har du?

*Vänligen observera att alla frågor i den här enkäten rör hur arbetet ser ut vid **din åklagarkammare** när det gäller **barn** som misstänks vara utsatta för **vålds-/sexualbrott i nära relationer** (även hedersrelaterat våld).*

ANTAL ÅKLAGARE

Ungefär hur många åklagare vid din kammare handlägger ärenden som rör vålds- och sexualbrott mot barn?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6-10
- 11 eller fler

UTBILDNING

Hur väl stämmer följande påstående in på din åklagarkammare när det gäller åklagare som handlägger ärenden där barn blivit utsatta för vålds-/sexualbrott i nära relationer?

Alla åklagare har särskild utbildning för detta (genomgått kursen "Övergrepp mot barn" eller motsvarande)

- Stämmer precis
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ungefär
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

Det finns tillräckligt många åklagare med barnkompetens inom min kammare

- Stämmer precis
- Stämmer ganska bra
- Stämmer ungefär
- Stämmer ganska dåligt
- Stämmer inte alls

BARNAHUS

Finns det barnhus (eller motsvarande) inom din kammars verksamhetsområde?

- Ja
- Nej

Om JA-> Förhör samliga barn som misstänks vara utsatta för vålds- och sexualbrott på barnhuset?

- Ja, alla (eller i princip alla)
- Nej

Om NEJ -> Beskriv kort de främsta anledningarna till att vissa barn som misstänks vara utsatta för vålds- och sexualbrott inte förhör på barnhuset.

SAMRÅD

Hur ofta förekommer formaliserade samråd (med t.ex. polis och socialtjänst) då barn misstänks vara utsatta för vålds-/sexualbrott i nära relationer?

Svara utifrån hur det ser ut i din åklagarkammare

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG->**Vilka är de främsta anledningarna till att det inte förekommer samråd?**

LÄKARUNDERSÖKNING

Hur ofta genomförs en läkarundersökning då ett barn misstänks vara utsatt för vålds-/sexualbrott?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG->**Vilka är de främsta anledningarna till att en läkarundersökning inte görs?**

Om läkarundersökning ALLTID eller IBLAND-> RÄTTSINTYG

När en läkarundersökning genomförs, hur ofta inhämtas rättsintyg?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG->**Vilka är de främsta anledningarna till att rättsintyg inte inhämtas?**

BARNPSYKOLOG

Hur ofta anlitas barnpsykologisk/-psykiatrisk kompetens för att planera och genomföra förhör med yngre barn (under 6 år) eller barn med funktionsnedsättning?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG->**Vilka är de främsta anledningarna till att barnpsykologisk/-psykiatrisk kompetens inte anlitas?**

SÄRSKILD FÖRETRÄDARE

Hur ofta är särskild företrädare eller målsägandebiträde utsedda när det första förhöret hålls med barn som misstänks vara utsatta för vålds-/sexualbrott i nära relationer?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG->**Vilka är de främsta anledningarna till att varken särskild företrädare eller målsägandebiträde är utsedda?**

MEDHÖRNING

Hur vanligt är det att följande närvarar genom medhörning vid förhör av barn (åtminstone vid ett av förhören)?

	Alltid (eller nästan alltid)	Ibland	Aldrig (eller nästan aldrig)
Åklagare	☐	☐	☐
Barnets särskilda företrädare/målsägandebiträde	☐	☐	☐
Den misstänktes försvarare	☐	☐	☐
Socialtjänst	☐	☐	☐
Läkare	☐	☐	☐
Barnpsykiatri	☐	☐	☐

Om du har svarat att åklagare inte alltid närvarar vid förhör: **Vilka är de främsta anledningarna till att åklagare inte alltid närvarar?**

INFORMATION OM BARNET

Hur ofta samlas information om barnet (t.ex. utvecklingsnivå och vardagsrutiner) in inför förhöret?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

PLATS FÖR FÖRHÖR

Hur ofta övervägs det utifrån barnets bästa var ett förhör ska hållas?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Eventuella kommentarer

FLYTTBAR UTRUSTNING

Finns det flyttbar teknisk utrustning för att hålla förhör på annan plats än i Polisens/barnhusets förhörssrum?

Ja, i alla områden inom min kammare

Ja, i de flesta områden inom min kammare

Ja, i några områden inom min kammare

Nej, inte i något område inom min kammare

FÖRHÖRSRUM

När det gäller Polisens/barnhusets förhörssrum inom din kammares verksamhetsområde, hur väl stämmer följande påståenden in på de lokaler som barn förhörs i?

Det finns särskilt anpassade förhörssrum för barn

Stämmer för alla lokaler

Stämmer för de flesta lokaler

Stämmer för några lokaler

Stämmer inte för någon lokal

Ingång och förhörssrum är skilda från övrig polisverksamhet

Stämmer för alla lokaler

Stämmer för de flesta lokaler

Stämmer för några lokaler

Stämmer inte för någon lokal

Det finns väntrum för anhörig/stödperson

Stämmer för alla lokaler

Stämmer för de flesta lokaler

Stämmer för några lokaler

Stämmer inte för någon lokal

VIDEOINSPELNING

Hur ofta videoinspelning förhör med barn under 15 år?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG-> Vilka är de främsta anledningarna till att förhör med barn under 15 år inte alltid spelas in?

BARN SOM EJ HÖRS

Hur ofta läggs förundersökningar ned utan att barnet hörts?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om ALLTID eller IBLAND->**Vilka är de främsta orsakerna till att förundersökningar läggs ned utan att barnet hörs?**

SKÄLIGEN MISSTÄNKT SOM EJ HÖRS

Hur ofta läggs förundersökningar ned där en skäligen misstänkt finns, utan att denne har hörts?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om ALLTID eller IBLAND->**Vilka är de främsta orsakerna till att förundersökningar läggs ned utan att den skäligen misstänkte hörts?**

INFORMATION TILL BARN

Hur ofta ges information om att en förundersökning läggs ned eller åtal inte väcks direkt till barnet?

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG->**Vilka är de främsta anledningarna till att informationen inte ges direkt till barnet?**

TIDSFRIST FÖRHÖR

**Hur ofta hålls barnförhör inom tidsfristen inom din åklagarkammare?
(Förhör ska hållas senast 2 veckor efter att förundersökningen påbörjats)**

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG->**Vilka är de främsta anledningarna till att tidsfristen för förhör inte hålls?**

TIDFRIST ÅTALSBESLUT

**Hur ofta sker åtalsbeslut inom tidsfristen inom din åklagarkammare?
(Åtalsbeslut ska ske inom 3 månader från att det finns en skäligen misstänkt)**

Alltid (eller nästan alltid)

Ibland

Aldrig (eller nästan aldrig)

Om IBLAND eller ALDRIG->**Vilka är de främsta anledningarna till att tidsfristen för
åtalsbeslut inte hålls?**

AVSLUTNING

**Finns det något mer du vill tillägga när det gäller hur din åklagarkammare arbetar
med barn som misstänks vara utsatta för vålds-/sexualbrott?**

Bilaga 2. Följebrev

Ämne: Enkät från Barnombudsmannen

2011-11-23

Dnr 9.5 0984/11

Enkät om barn utsatta för vålds- eller sexualbrott i nära relationer

Barnombudsmannen vänder sig till Sveriges alla allmänna åklagarkammare för att kartlägga hur arbetet med barn som misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott i nära relationer ser ut.

Enkäten består av 25 frågor. Ert svar är viktigt för oss och kommer att utgöra en viktig del i Barnombudsmannens arbete. Vid utformandet av frågorna har vi bland annat samrått med Marianne Ny (överåklagare vid Utvecklingscentrum Göteborg).

Vem ska besvara enkäten?

För att besvara vår enkät ber vi er att ni väljer ut en person med kunskap om hur er kammare arbetar med ärenden där barn misstänks vara utsatta för vålds- och sexualbrott i nära relationer. Denna person ska svara för hela kammaren och kommer sannolikt behöva samla in viss information för att kunna besvara enkäten.

Hur ska enkäten besvaras?

Genom att följa nedanstående webblänk kommer ni till våra frågor. Vänligen ange lösenordet: xxx för att logga in i frågeformuläret.

<http://bony.champion.se//mriWeb/mriWeb.dll?!.Project=AKLAGARKAMMARE>

Om ni skulle ha svårigheter att nå enkäten via länken, vänligen kopiera länken och klistra in den direkt i webbläsarens adressfält.

För att ni ska kunna titta på frågorna innan ni besvarar enkäten på webben har vi även bifogat frågorna i en pdf-fil.

Svarstid

Vi ber att ni besvarar våra frågor så snart som möjligt, dock **senast fredagen den 9 december 2011**.

Barnombudsmannens roll

Barnombudsmannen har till uppgift att företräda barns och ungas rättigheter och intressen mot bakgrund av Sveriges åtagande enligt FN:s konvention om barnets rättigheter. Barnombudsmannen ska också driva på genomförandet och bevaka efterlevnaden av barnkonventionen.

Den 1 juli 2002 skärptes lagen (1993:335) om Barnombudsman. Enligt 5 § i denna lag ska förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting på Barnombudsmannens uppmaning lämna uppgifter om vilka åtgärder som vidtagits för att i den egna verksamheten genomföra barns och ungas rättigheter enligt barnkonventionen. Avsikten med en sådan bestämmelse är att Barnombudsmannen ska få insyn i verksamheter som berör barn och unga. Ombudsmannen kan då bilda sig en uppfattning om hur långt förverkligandet av barnkonventionen har kommit och hur barns och ungas rättigheter beaktas. Bifogad enkät är ett led i Barnombudsmannens uppgiftsinsamling.

När och var kan ni ta del av resultaten?

Den här enkäten har skickats till samtliga allmänna åklagarkammare i Sverige. När enkäterna är bearbetade och analyserade kommer resultaten att presenteras i rapportform. Barnombudsmannen publicerar alla sina rapporter på sin webbplats, www.barnombudsmannen.se.

Kontaktperson

Om ni har några frågor är ni välkomna att kontakta Elin Olsson, utredare vid Barnombudsmannen, elin.olsson@barnombudsmannen.se. Telefon: 08-692 29 61.

Tack på förhand för att du svarar på våra frågor!

Med vänlig hälsning,

Fredrik Malmberg
Barnombudsman

Bilaga 3. Påminnelse

Ämne: PÅMINNELSE: Enkät från Barnombudsmannen

2011-12-05

Dnr 9.5 0984/11

PÅMINNELSE: Enkät om barn utsatta för vålds- eller sexualbrott i nära relationer

Hej!

För knappt två veckor sedan skickade Barnombudsmannen en enkät till er angående er kammars arbete med barn som misstänks vara utsatta för vålds- och sexualbrott i nära relationer (se nedan).

Vi saknar ert svar och vill vänligen be er att svara så snart som möjligt, dock senast på fredag (9 december).

Vi vill också påminna om att förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting på Barnombudsmannens uppmaning ska lämna uppgifter om vilka åtgärder som vidtagits för att i den egna verksamheten genomföra barns och ungas rättigheter enligt barnkonventionen. Bifogad enkät är ett led i Barnombudsmannens uppgiftsinsamling.